

מעשה שהיה

שאלה בספר
הרב אריה ליכטנשטיין
שלום נכנס לבית
המדרש כרוח
סערה... כבר
מאוחר!

ואל תתמה: הרי עדיין עשר דקות תמימות נותרו עדיין עד לתחילת השיעור? מה מקום יש לבהלה? זה אינו. שהרי בכל יום מקדים שלום את בואו בכדי 'לתפוס' לעצמו גמרא של הוצאת 'מאירת עיניים' דווקא. חיבה יתירה נודעת לספרי הקודש של הוצאה זו. אותיות הדפוס מאירות עיניים, צבע דפי הספר נוח ומושך, כל טעויות הדפוס תוקנו וכו' וכו', כפי שתחזינה עיניכם מישירים בעמוד השער.

היום, לדאבון ליבו של שלום, כנראה כבר לא נותרה גמרא כזו בעבורו. הוא אף-רץ, אולי יזכה עדיין למצוא גמרא כזו בארון הספרים...

כשנוכח לדעת שכל הגמרות הללו כבר 'נתפסו', החל שלום להתרוצץ ברחבי בית המדרש. אולי ימצא גמרא על אחד השולחנות? אולי אחת כזו נעלמה מעיניהם של שאר משתתפי השיעור שכבר הקדימו אותו...

בשולחן הסמוך לבימה הוא מצא את מבוקשו. 'מסכת פסחים מאירת עיניים' זהרו האותיות על כריכת הספר.

שלום נטל את הגמרא ורצה לפנות בשמחה להתיישב על מקומו הקבוע, בסמיכות למגיד השיעור.

- שלום! - קרא מאן דהוא לעברו.

הוא הסתובב לראות מי הוא זה שמטריד אותו בדרכו. זה היה מרדכי.

- הגמרא הזו, שלי היא!

שלום פתח את הספר, לראות היעמדו דברי מרדכי. ואכן, שמו של מרדכי התנוסס בגאון על העמוד הראשון.

- אין בעיה - הרגיעו מרדכי - **תוכל להשתמש בגמרא. רק רציתי שתדע להחזיר אותה לכאן, למקומי הקבוע.**

בעוד שלום נפנה לסור לעבר השלחן בו מתקיים השיעור, צלצל מכשיר הטלפון שבכיסו. הוא פנה אל עבר פתח בית המדרש, שהרי לא לכבוד לשוחח בטלפון בית כתליו.

הוא יצא מפתח בית המדרש והניח את הגמרא על גבי הגדר. כשסיים את השיחה, הוא נפנה כה וכה למצוא את המקום בו הניח את הגמרא, אך

פסקי דינים

דיני שכירות
פועלים (ז')
רב חיים קאהן שליט"א

נשכר לעבוד בנכס של אחרים

השוכר את הפועל לעבוד בנכס של אחרים, יש להבדיל בין אם מינה אותו בעל הנכס לשכור את הפועל או לא מינה אותו לכך.

א. הטעייה לעבוד בנכס של אחרים

פועל שנשכר לעבודה, והראהו המעביד את הנכס שיעבוד בו, ולאחר שגמר את העבודה התברר לפועל שהנכס אינו של מי ששכרו, אחראי זה ששכרו לשלם את מלוא המשכורת גם אם לא אמר לו שישלם לו, ואינו יכול לומר לו שיגבה את המשכורת מבעל הנכס, כי בצדק סבר הפועל שמי ששכרו אחראי למשכורת¹, וזה ששכרו יגבה מבעל הנכס כשיעור מה שנהנה².

אם הפועל ידע שמי ששכרו אינו בעל הנכס, וגם לא אמר לו שהוא אחראי למשכורת, אין לפועל תביעה עליו, שבסתם מי שנהנה מהעבודה משלם את המשכורת³. וכן אם שכרו בפני בעל הנכס לעבוד בנכס ההוא ובעל הנכס לא מיחה, חייב בעל הנכס לשלם המשכורת שזה שכאילו שכר אותו במפורש⁴.

ב. שליח לשכור

שליח שלא קיבל הוראות מהמעביד

מינה המעביד שליח שישכור פועל אבל לא נתן לו הוראות מפורטות על התנאים שיקבע עם הפועלים, לא ישנה השליח ממנהג המקום, וכל שינוי לרעתו של המשלח, מחייב את השליח ולא את המשלח⁵.

שליח שקיבל הוראות מהמעביד

אם המעביד הורה לשליח את המחיר והתנאים שישכור בו את הפועל, ושינה השליח מצווי המעביד, הכלל הוא כפי שאם שייך לומר שאע"פ ששינה השליח לא התבטלה קציצת המחיר משלם המעביד כפי הקציצה, ואם לאו משלם המשלח כפי מה שהפועל הנהו, דהיינו כפי המחיר הנמוך ביותר בשוק.

לפיכך חילוקי הדין הם כדלהלן:

שינוי לטובת המעביד

אם שינה השליח מהוראות המעביד לטובת המעביד, כגון ששכר את הפועל במחיר נמוך ממה שצווה לו המעביד⁶, משלם המעביד לפועל כפי ששכר השליח, אפילו אם העבודה שווה כפי שצווה המעביד, ואפילו אם אמר לו השליח 'שכר' על המעביד⁷, ואף השליח אינו יכול לתבוע מהמעביד שישלם לו ההפרש⁸.

ואפילו אמר הפועל לשליח 'כמו שאמר המעביד' משלם לו רק את המחיר שאמר השליח, שהרי הסכים להוזיל מהמחיר ולעבוד בעד פחות⁹, אבל בכל אלה יש לפועל תרעומת על השליח מפני 'אל תמנע טוב מבעליו'¹⁰ אך בזה, אם הפועל תפס מהמעביד את ההפרש שאמר המעביד לשליח, לא מוציאים מידו¹¹. ברם יש שכתב שאם גם השליח אמר לפועל 'כמו שאמר המעביד' ועל זה השיב הפועל 'כמו שאמר המעביד', מכיון שהפועל שמע זאת מהשליח דעתו על הקציצה של המעביד, ומשלם המעביד כפי שהורה לשליח¹².

שינוי לרעת המעביד

אם שינה השליח לרעת המעביד, כגון שאמר לפועל מחיר גבוה ממה שצווה לו המעביד, ואמר 'שכרכם על המעביד', הואיל ושינה לרעתו של המעביד אין כאן שכירות, וכאילו עשו המלאכה מעצמם¹³, ולכן משלם הבעל הבית כפי שווי העבודה, דהיינו כפי המחיר הנמוך ביותר שמשלמים בעד עבודה זו¹⁴, וכפי ששווי העבודה בשוק, אפילו ביותר ממה שאמר המעביד לשליח¹⁵. ואף אם הפועל אמר 'כפי שאמר המעביד', משלם המעביד כפי שווי העבודה בשוק¹⁶, שטענתם היא שטרחו לעבוד כפי השווי שאמר השליח ולכן חייב המעביד לשלם בהתאם¹⁷.

אמר השליח 'שכרכם עלי', והסכים לו הפועל, משלם המעביד שלושה והשליח יוסיף לפועל כפי שאמר, ואפילו אמר לו הפועל 'כמו שאמר המעביד' הדין כן, שכונת הפועל בזה לומר שמאמין שכן אמר המעביד, אבל אין דעתו לעבוד בעד פחות¹⁸. ברם, יש שכתב שכל זה רק כשהעבודה שווה כפי שאמר הפועל¹⁹, אבל בשו"ע נפסק שאפילו לא שווה העבודה חייב השליח לשלם להם את ההפרש כפי שהבטיח²⁰.

[1] שליו סעיף א'. [2] שם, והיינו כפי הדינים המבוארים בס' שעה"ה [3] שם, וסמ"ע ד'. [4] רמ"א שם ע"פ המרדכי סנהדרין ס' תש"ה, ועיין ש"ך ס"ק ג' שציין ליש"ש ב"ק פרק י' ס' נ"ט שכתב כן גם באשה ששכרה מלמד לכן לפני בעלה, ועי' ס' פ"א סעי' ז' ובתומים שם סק"ג ונתיבות שם סק"ה. [5] ראה ס' קפ"ה סעיף א'. [6] ראה הסוגיא בב"מ ע"ו א' הדינים דלהלן כשישנה השליח את המחיר, אבל פשוט דה"ה שינוי בכל סוגי תנאים הנוהגים בשוק שאם שינה השליח המשך ההערות בעמוד ב'

המאחרים לבוא - א'

שכרנו 'מאפייט מצות' לשעתיים, לצורך אפייט 'מצות חברה'. בנפרד שכרנו גם 'שיבער', שיכניס ויוציא את המצות מהתנור. בסופו של דבר ה'שיבער' איחר את בואו בשעה, וכך נותרה לנו רק שעה אחת לאפייט מצות. בעל המאפיה דורש תשלום בעבור שעתיים, כפי שסוכם עמו בתחילה.

שאלה: האם אכן אנו מחוייבים בתשלום כל השעתיים לבעל המאפיה? אם כן, האם ה'שיבער' צריך לשלם זאת מאחר והוא אשם בכך?

תשובה: במאמר זה נתייחס לחיוב כלפי בעל המאפיה. דבר זה תלוי באופן ואופי ההסכם שנעשה עם בעל המאפיה. במידה וכל ההסכם נעשה בעל פה וללא קנין, הרי שפטורים אתם מלשלם על אותה שעה שלא השתמשתם במאפיה. שהרי על שעה זו אי אפשר לחייב אתכם משום 'שוכר', אלא טענת בעל המאפיה היא רק מחמת הנזק שנגרם לו. נזק כזה הוא בגדר 'גרמא' ואף אם בעל המאפיה דחה קבוצות אחרות מחמתכם (שלחן ערוך - חושן משפט, סימן שס"ג סעיף ו'). וראה עוד בשער משפט סימן ש"ב סעיף ב', ערך ש"ר שם סעיף י"ד, נחלת צבי סימן רצ"ב סעיף ז' ובמשפט שלום סימן קע"ו סעיף ד'). (ב) אם מסרתם ביד בעל המאפיה 'מעות קדימה' (deposit) - מצאנו נו מחלוקת בפוסקים אם נחשב הדבר כ'קנין' (פתחי תשובה סימן ר"ז סקי"ג ומנחת פתים סימן ק"צ סעיף י'). הדבר תלוי בהבנת בני אדם במהות הפיקדון.

(ג) אף אם מסירת דמי קדימה נחשבת כקנין, עדיין יש לדון אם חייבים אתם בתשלום אותה שעה שלא עבדתם, שהרי ב'אונס' היה הדבר. מי ששכר פועל להשקות את שדהו ובאמצע היום יבש הנהר, אינו חייב לשלם לו אלא בעבור מה שעבד זולת אם השוכר ידע מכך שהנהר ייבש והפועל לא ידע (בבא מציעא דף ע"ז ע"א). בפוסקים נחלקו אם הוא הדין לשכירות קרקע, כגון אם מת השוכר (וה"ה שאר אונס, עיין מחנה אפרים שכירות סימן ה', אבל עיין ערוך השלחן סימן של"ד סעיף י"ב) ולא נשתמש בדירה עד לתום תקופת השכירות, אם חייבים יורשיו להשלים את התשלום על תקופה זו. יש שהתייחסו לשכירות קרקע כאל שכר פעולה שאינו חייב לשלם אם לבסוף נאנס. אחרים מתייחסים לשכירות כאל מכירה לתקופה, ממי לא חייב השוכר לפרוע את כל מחיר השכירות אף אם לא השלים אותה באונס (רמ"א - חושן משפט, סימן של"ד סעיף א').

לנידון דידן, אם עדיין לא שילמתם לבעל המאפיה, אינכם חייבים בתשלום השעה שלא נשתמשתם. ואם מסרתם מעות קדימה, יכול בעל המאפיה להחזיק בהם תמורת אותה השעה, וביותר שכן היא ההבנה במעות קדימה שאינם חוזרים (ועיין ש"ך שם סק"ב דאם הק' דים לשלם לכולי עלמא אין צריך להחזיר דבזה שנתן לו שכרו נתרצה שיהיה שלו אפילו אם יארע אונס, ולפי זה יתכן שכאשר מחייבים ליתן מעות קדימה אין סברא זו (מהר"ח או"ז סימן ס"ו), אבל עיין ערך ש"י). במאמר הבא נתייחס בע"ה לחיובו של ה'שיבער' על ההפסדים שנגרמו לחבורה.

המשך ההערות מפסקי דינים

הדינים הם כדלהלן. [7] של"ב סעיף ב'. [8] שם סקי"י. [9] של"ב סעיף ד'. [10] שם סעיף ב'. [11] עיין רי"ף ב"מ ע"ו א' שזה בעיא דלא איפשיטא, וכתב הש"ך סקי"י ד מהסמ"ג שהנהיג תפיסה. [12] קצות שם סקי"ג בביאור תלמידי הרשב"א שהביא הש"ך סקי"ט. [13] סמ"ע שם סקי"ח ושי"ך סקי"יב [14] של"ב סעיף א', ע"פ הסוגיא הנ"ל. [15] רי"ף שם. [16] שם סעיף ג' ע"פ שיטת הרי"ף והרא"ש שם, ועיין בתוס' ע"ו א' ד"ה דעתיה, דמשמע לכאורה שמשלם רק כפי שהתנה עם השליח, אבל עיין מהרש"א שם. [17] ובב"ח סקי"ב כתב בדברי הטור שם שאם יש נשכרין בג' ויש בד' אפילו לא עבדי שפירטא משלם ד' ודלא כרבינו ירוחם שהביא בבדק הבית. [18] סמ"ע ושי"ך הנ"ל, דמסתם זה כאילו לא אמרו כמו שאמר בעה"ב. [19] רי"ף שם, וכן דעת הראב"ד בשיטה מקובצת שם ד"ה פשיטא. [20] שו"ע שם סעיף ב' ורמ"א סעיף ג'. כשיטת הרא"ש שם.

לא הצליח למצאה.

- שיעור כבר לא אשמע היום... - חשב שלום לעצמו במרירות - אני צריך למצוא את הגמרא של מרדכי. אולי מישהו החזירה לבית המדרש...

- **היכן הגמרא שלי?** - היה זה מרדכי שהבחין בשלום המתרוצץ בין השלחנות.

- אה... איני יודע... היא נעלמה...

- לפחות היית לומד כמה מילים לפני שהגמרא נאבדה! עתה, תשלם עליה אף שעדיין לא נהנית ממנה לגמרי!

- וכי מדוע שאשלם עליה? מה פשעי ומה חטאתי?

- התורה חייבה 'שואל' אף אם לא עשה מאומה. כל שכן כאשר היא נאבדה... ב'גניבה ואבידה' חייב אף 'שומר שכו'...

...

- מה מחירה של 'גמרא פסחים מאירת עיניים?' - בירר שלום אצל מוכר הספרים.

- \$15.

- תביא לי שתי גמרות, בבקשה.

המוכר חיפש באוצרותיו ומצא שיש ברשותו רק גמרא אחת. הוא חש שלא בנוח וניסה לברר לשם מה לו, לשלום, שתיים.

- מדוע לא תסתפק בגמרא אחת?

שלום סיפר לו את אשר אירע עמו - החלטתי, שאקנה כבר גמרא לעצמי. זולת מה שאחזיר למרדכי.

המוכר אימץ את מוחו, הוא ניסה להיזכר במשהו.

- **הסכט ושמע!** - פנה לשלום - לפני מספר שנים יבשתי 'שבועה' ל"ע על אמי ע"ה. לצורך קריאת התורה, ביקשתי מידיד שישאל לי את ספר התורה הפרטי שבבית גנזיו.

הלה הסכים, וספר התורה הובא אחר כבוד לביתי. הכל התנהל למישרין, עד לאותו הרגע... פתאום, החלה 'נזילה' מתיקרת הבית. הדבר קרה באמצע 'קריאת התורה' ומספר טיפות נפלו הישר על ספר התורה הפתוח.

ב"ה, הנזק לא היה גדול. אך כשרצייתי לשלם על התיקון, אותו ידיד שספר התורה היה שייך לו, התנגד.

הוא טען ששאל על כך את רב בית הכנסת שלו, והוא אמר שיש מהפוסקים שסוברים שאין לי דין 'שואל' על ספר התורה!

נראה לי שכדאי לך לברר שוב. אולי הוא הדין לכל ספרי הקודש, לא דוקא לספרי התורה.

...

נחלקו הפוסקים במי ששאל ספרי קודש ללימוד בהם, יש שפטרוהו (דברי הר"ן בתשובה סימן י"ט והביאו דבריו בסמ"ע סימן ע"ב סק"א ושי"ך שם סק"ט וכן סבירא ליה להקצות שם סק"ד) ויש שחייבו אותו כשואל (תומים שם סקי"ח ונתיבות סקי"ז).

בטעם השיטה הפוטרת מצאנו שני מהלכים. הראשון, ידוע שגדר 'שואל' הוא ש'כל' הנאה שלו, של השואל לבדו. במשאל חפצי מצוה, כיון שהמשאל מקיים מצוה בהשאלתם, הרי שנפטר באותה השעה מלתת פירוטה לעני לצדקה מדיון 'העוסק במצוה פטור מהמצוה' (פרוטה דרב יוסף) דבבא קמא דף נ"ו ע"ב).

יוצא איפוא, שאין 'כל' ההנאה של השואל שהרי גם המשאל נהנה בהשאלה זו (דברי הר"ן הנ"ל). ועיין עוד בש"ך ובקצות הנ"ל אם גם רבה שחולק על רב יוסף יודה בהא, עיי"ש).

אך החולקים ישובו שאין טעם זה מהני לפטרו. ראשית, המשאל מקיים את מצוותו רק בעת שהשואל לומד בספר. בשעה זו שוב אין המשאל עוסק כבר במצוה וחייב ליתן צדקה לעני (מחנה אפרים הלכות שאלה סימן ג' ונתיבות הנ"ל). ועוד, שמכל מקום השואל נהנה לגמרי בשאלתו, ואף שהמשאל מקבל הנאה ממקום אחר (נתיבות הנ"ל ואמרי בינה דיני הלואה סימן ע"ד. ועיין עוד במחנה אפרים שכתב שדי ברוב' הנאה של השואל וב'פסקי דינים' גליון י"ז).

עוד מצאנו בטעם הפוטרים שואל חפצי מצוה, כיון ש'מצות לאו ליהנות ניתנו', הרי שהשואל לא נהנה כלל מהשאלה ואין לחייבו (קצות הנ"ל).

וגם על טעם זה השיבו המחייבים, שמצות לימוד התורה שאני ומותר ליהנות ממנה (נתיבות, על פי דברי הט"ז ביורה דעה סימן רכ"א סקמ"ג וידועים דברי האגלי טל' בהקדמתו).

יש מי שחילק על פי טעם זה בין שואל ספר תורה שקורא בו ואינו לומד ובודאי שאינו נהנה ואי אפשר להחשיבו 'שואל', לבין מי ששואל ספר ללמוד בו (שו"ת דברי יהושע ה"ד בספר משפטי החושן סימן ש"מ ציונים ל"ח).

אמנם, אף הפוטרים לא נתייחסו דבריהם אלא לחיובו כ'שואל', אך בודאי שנחשב לפחות כ'שומר שכו' על הספרים לחיבו בגניבה ואבידה.

למעשה: שלום חייב על גניבת ואבידת הספר ובפרט שיש מקום לדון זאת כפשעיה.

מוכר הספרים ששאל ספר תורה אי אפשר להוציא ממנו ולחייבו על האונסין שקרו בספר התורה.

לקבל את הגליון באימייל שלחו ל mm@businesshalacha.com

לדיני תורה, שאלות בדיני ממונות, שטרות, דיבת, צוואות, דיני מקח וממכר בשבת ויו"ט, או לכל ענין הקשור לגליון אפשר להתקשר: